

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการปรับตัวของคนมอญครั้งนี้ จะมุ่งศึกษาถึงกระบวนการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นชาวพม่า เชื้อสายมอญ ที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานใน จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจะเริ่มศึกษาตั้งแต่สาเหตุ หรือเงื่อนไขที่ทำให้แรงงานเหล่านี้ย้ายถิ่นเข้ามา และเมื่อเข้ามาทำงานใน จังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้ว แรงงานพม่าเชื้อสายมอญเหล่านี้มีการปรับตัวอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุข

เพื่อจะเข้าใจประเด็นดังกล่าว ผู้ศึกษาได้นำแนวคิด ที่เกี่ยวข้องมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งประกอบด้วย

1. แนวคิดการย้ายถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

แนวคิดการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่น เป็นปรากฏการณ์ที่บุคคลย้ายที่อยู่จากถิ่นเดิมที่เคยอยู่ ไปอาศัยอยู่อีกที่หนึ่ง โดยอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยแบบถาวร หรือกึ่งถาวร (Lee 1966:49) ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในชีวิตของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่จะแตกต่างกันที่ระยะทาง และปริมาณของผู้ย้ายถิ่น โดยในอดีตการย้ายถิ่นของบุคคลส่วนใหญ่จะเป็นการย้ายถิ่นกันในระยะใกล้ ๆ เช่น จากเมืองหนึ่งไปอีกเมืองหนึ่ง ภายในประเทศ

แต่มาถึงยุคปัจจุบันท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามา มีเทคโนโลยีที่ล้ำหน้ากว่าในอดีต เช่น การคมนาคมขนส่งที่รวดเร็ว และทันสมัย สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นตัวขับเคลื่อน ทำให้กระแสการย้ายถิ่นของบุคคลสามารถย้ายถิ่นได้ในระยะทางไกลขึ้น จนเกิดการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยในการดำเนินชีวิต และเป็นการย้ายข้ามเขตการปกครองของประเทศเกิดขึ้น (สันทัต เสริมศรี 2539:158-159) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า "การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ"

สาเหตุที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเกิดขึ้นนั้น กฤตยา อาชวนิจกุล (2540:5) ได้กล่าวไว้ดังนี้

- ความแตกต่างของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
- ความแตกต่างของโครงสร้างทางประชากร
- ความขัดแย้งทางการเมือง
- เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรที่มีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ
- นโยบายของรัฐที่สนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการย้ายถิ่นข้ามข้ามชาติ
- ปัจจัยส่งเสริมการย้ายถิ่นที่สำคัญ ๆ เช่น เครือข่ายการย้ายถิ่นที่เกิดจากญาติหรือเพื่อนฝูงที่ย้ายไปก่อน
- ขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ซึ่งเป็นอาชญากรรมที่คู่เคียงไปกับการค้ายาเสพติดข้ามชาติ

จากสาเหตุของการย้ายถิ่นดังกล่าวข้างต้น จะสามารถสะท้อนให้เห็นว่า การย้ายถิ่นระหว่างประเทศของบุคคล หรือที่เรียกกันว่า “แรงงานข้ามชาติ” จะมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก โดยจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับส่วนต่าง ๆ เช่น โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ของประเทศต้นทาง และประเทศปลายทาง ทำให้ในการย้ายถิ่นระหว่างประเทศจึงมีความยุ่งยาก และมีรูปแบบการย้ายถิ่นหลายรูปแบบด้วยกัน

กฤตยา อาชวนิจกุล (2540:9-10) ได้จำแนกการย้ายถิ่นเข้ามาทำงานของแรงงานข้ามชาติออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน กล่าวคือ

1. นักท่องเที่ยวต่างชาติ (foreign tourists) เป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน โดยเข้ามาในรูปแบบของนักท่องเที่ยว
2. กลุ่มแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายหรือเลียงกฎหมาย (illegal migrant workers)
3. แรงงานข้ามชาติถูกกฎหมาย (legal migrant workers)
4. ทาสมนุษย์ใหม่ (human trafficking or forced labour) เป็นกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ผิดกฎหมาย เกิดจากกระบวนการ “การค้ามนุษย์ข้ามชาติ” ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการย้ายถิ่นข้ามชาติที่ถูกล่อลวงให้ไปทำงานในต่างชาติในรูปแบบต่าง ๆ
5. ผู้พลัดถิ่น (refugees) ผู้ลี้ภัย (asylum seekers)
6. กลุ่มบุคคลที่ไร้สัญชาติ (Stateless people) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีประเทศรองรับอาศัยอยู่ตามขอบตะเข็บของพรมแดนระหว่างประเทศ และไม่ได้เป็นพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง เช่น ชาวมอญ ชาวไทยใหญ่ หรือปาเลสไตน์

แม้ว่าการย้ายถิ่นระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น จะมีอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาสนใจที่จะทำการศึกษาเฉพาะ แรงงานต่างด้าวชาวพม่า เชื้อสายมอญที่ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยโดยผิดกฎหมาย

กระบวนการย้ายถิ่น

ในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการย้ายถิ่น จะมีนักวิชาการในสำนักต่าง ๆ เช่น นักประชากรศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ และนักสังคมวิทยา เป็นต้น ต่างให้ความสนใจในการศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าว ซึ่งนักวิชาการในแต่ละสำนักต่างมีมุมมอง จุดเน้น ที่แตกต่างกันออกไป แต่ในที่นี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ Lee ซึ่งเป็นการมองการย้ายถิ่นในเชิงสังคมวิทยา นำมาประกอบในการอธิบายกระบวนการย้ายถิ่นของคนมอญ

Lee ได้ทำการศึกษากิจกรรมการย้ายถิ่น ตามแนวคิดของราเวนสไตน์ แต่ได้ขยายขอบเขตการศึกษาการย้ายถิ่นให้กว้างขึ้น โดยการศึกษาการย้ายถิ่นของ Lee ไม่ได้จำกัดในเรื่องระยะทางใกล้ไกล ความสมัครใจหรือไม่สมัครในการย้ายถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนย้ายข้ามที่พำนักอาศัย เช่น หอพัก จะไม่แตกต่างไปจากการเคลื่อนย้ายถิ่นจากเมืองบอมเบย์ในอินเดีย ไปยังเมืองชิคาโก เรพิดส์ในไอโอวา แต่จะต่างกันเพียงในส่วนของการเริ่มต้นและผลลัพธ์จากการย้ายถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเกิดการย้ายถิ่นเกิดขึ้น ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับ ถิ่นเดิม (origin) ถิ่นที่หมายใหม่ (destination) และอุปสรรคที่จะแทรกเข้ามาในขณะนั้น ซึ่งจะหมายความรวมถึงสิ่งที่จะแทรกเข้ามาระหว่างการเดินทางเคลื่อนย้าย

การศึกษาการย้ายถิ่นของ Lee จึงเน้นไปที่การมองปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูด ของการย้ายถิ่นที่กว้างขึ้น โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นมี 4 ปัจจัย (Lee 1966:50-55) ได้แก่

1. ปัจจัยเกี่ยวข้องกับพื้นที่ของแหล่งต้นทาง
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของถิ่นปลายทาง
3. อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างต้นทางและปลายทาง
4. ปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ต้นทาง

Lee ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกิดขึ้นในถิ่นต้นทาง ว่ามีทั้งปัจจัยที่เป็นสิ่งดึงดูดให้บุคคลอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิม และปัจจัยผลักดันให้ออกจากพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นปัจจัยทางลบที่ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ปัจจัยทางลบในถิ่นต้นทาง ได้แก่ การมีทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจน การถูกกีดกันเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา การประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ เช่น สกปรกดินแห้งแล้ง ฝนแล้ง เป็นต้น การเคลื่อนย้ายไปอยู่หรือไปทำงานในที่แห่งใหม่ จะเกิดขึ้นเพราะผู้เคลื่อนย้ายคาดว่า เขาจะสามารถยกระดับทางเศรษฐกิจและสังคมได้ดีขึ้นกว่าอยู่ในถิ่นเดิม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ปลายทาง

เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นจากถิ่นปลายทาง จะเป็นปัจจัยที่มีส่วนโน้มน้าวให้ประชากรตัดสินใจเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากถิ่นเดิม Lee กล่าวว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับถิ่นปลายทางจะมีทั้งปัจจัยที่เป็นสิ่งดึงดูดให้บุคคลภายนอกเข้ามา และปัจจัยผลักดันไม่ให้เข้ามาในพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่ มักมีลักษณะในทางบวก ได้แก่ แรงจูงใจในโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า เช่น การเคลื่อนย้ายของประชากรไปจับจองที่ดินทำกิน การแสวงหาโชค การมีโอกาที่จะทำงานตามความสามารถ หรือความถนัดของตนเอง การได้รับค่าจ้างที่สูงกว่าในถิ่นเดิม และย้ายเพราะการมีแหล่งจ้างงานในพื้นที่ปลายทาง

นอกจากนี้ Lee ยังได้ขยายความออกไปอีกว่า ปัจจัยดึงดูดปลายทางนั้นขึ้นอยู่กับ การมีที่พักอาศัย มีญาติหรือเพื่อนในพื้นที่ปลายทางและปริมาณการจ้างงาน

ปัจจัยอุปสรรคขัดขวางระหว่างกลาง

ในขณะที่การเคลื่อนย้ายแรงงาน อาจเป็นผลมาจากการเปรียบเทียบปัจจัยที่ถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง ซึ่งการบวกลบคุณหารปัจจัยบวกและลบอย่างธรรมดา ย่อมไม่ใช่เป็นเครื่องตัดสินการเคลื่อนย้ายแรงงาน แต่ผลลัพธ์จากการบวกลบคุณหารที่สามารถทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นได้นั้น จะต้องเอาชนะความเฉื่อยชาตามธรรมชาติที่มีอยู่เสมอ และยังต้องสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง ซึ่งอาจจะมีอุปสรรคมากมายแตกต่างกัน

ต่างกันไป โดยอุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างกลางอาจหมายถึง ค่าใช้จ่าย อุปสรรคจากสัมภาระที่ผู้ย้ายถิ่นนำติดตัวมาด้วย ความลำบากในการเดินทาง ตลอดจนปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับที่อยู่นใหม่ นอกจากนี้การตัดสินใจเคลื่อนย้ายหรือไม่ และการเลือกทิศทางการเคลื่อนย้าย ย่อมขึ้นอยู่กับการประเมินผลดี และผลเสียอันจะเกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานด้วย

ปัจจัยส่วนบุคคล

ในการย้ายถิ่นของบุคคลเกิดจากการตัดสินใจบุคคล ซึ่งอาจเป็นผลมาจากความอ่อนไหวส่วนตัว ความเฉลียวฉลาด และการตระหนักรู้ถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่นำไปสู่การประเมินสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในถิ่นที่อยู่เดิม รวมทั้งความรู้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ในถิ่นที่หมายใหม่ พร้อมทั้งขึ้นอยู่กับ การติดต่อสื่อสารส่วนบุคคล หรือแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เขาได้รับ นอกจากนี้บุคลิกภาพของผู้ย้ายถิ่น ก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่เช่นเดียวกัน บางคนจะยอมรับความเปลี่ยนแปลง แต่บางคนก็ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถนำมาอธิบายเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

รูปที่ 1

ปัจจัยพื้นที่ต้นทาง พื้นที่ปลายทาง และอุปสรรคระหว่างในการย้ายถิ่น

หมายเหตุ

- + คือ ปัจจัยที่ดึงดูดในถิ่นใหม่
- คือ ปัจจัยที่ผลักดันในถิ่นเดิม

จากภาพ จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ทั้งพื้นที่ต้นทาง และพื้นที่ปลายทาง ต่างมีทั้งปัจจัยที่ดึงดูดให้บุคคลอยู่ภายในเขตนั่น และดึงดูดให้บุคคลอื่นย้ายเข้ามาอยู่ด้วย ขณะเดียวกันพื้นที่ดัง

กล่าวก็จะมีปัจจัยที่ผลักดันให้บุคคลย้ายออกด้วย ทั้งปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันนี้บางปัจจัยจะมีผลต่อทุกคน เช่น การขนส่งคมนาคม ภูมิอากาศ แต่บางปัจจัยจะส่งผลกระทบเฉพาะบุคคล เช่น การมีโรงงานอุตสาหกรรมจะเป็นผลดีสำหรับบางคน ในขณะที่เป็นผลไม่ดีสำหรับบางคนก็ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยเดียวกัน อาจส่งผลไม่เหมือนกันต่อบุคคลที่แตกต่างกันออกไป

Lee ยังกล่าวต่อไปว่า การที่บุคคลจะตัดสินใจย้ายถิ่นนั้น นอกจากมีปัจจัยดึงดูด และผลักดันแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับประเพณีข้อดี ข้อเสียของเขตที่อาศัยอยู่ และเขตที่จะย้ายเข้าไปอยู่ ซึ่งบุคคลจะตัดสินใจย้ายถิ่นก็ต่อเมื่อประเมินแล้วพบว่าข้อดีหรือข้อได้เปรียบมีมากกว่าข้อเสีย ทั้งนี้เงื่อนไขดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถย้ายเข้าไปถึงถิ่นปลายทางได้ แต่จะมีเงื่อนไขอีกประการหนึ่ง ก็คือ อุปสรรคต่าง ๆ ระหว่างกลาง เมื่อตัดสินใจย้ายถิ่นแล้ว ผู้ย้ายถิ่นสามารถเอาชนะอุปสรรคระหว่างทางได้หรือไม่ (Tadaro 1976:17-18) ซึ่งเงื่อนไขนี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดปริมาณการย้ายถิ่นว่าจะมีผู้สามารถย้ายถิ่นมาก/น้อยเพียงใด โดยบุคคลแต่ละคนจะมีความสามารถที่จะเอาชนะอุปสรรคได้ไม่เหมือนกัน อุปสรรคบางอย่าง เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ระยะทางและระบบการคมนาคม เป็นต้น บางคนอาจจะสามารถเอาชนะได้ แต่บางคนอาจจะไม่สามารถเอาชนะได้

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า ย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองไทย พบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยผลักดัน ปัจจัยดึงดูด และอุปสรรคระหว่างกลางในการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า ดังนี้

1) ปัจจัยผลักดันจากประเทศพม่า

จากผลการศึกษาที่ผ่านมา ทั้งของ ศรีนคร วงศ์ใจ (2543) ,วีรชัย ศาสตราครัย (2542) และเกรียงศักดิ์ ผ่องใสภณ (2544) ต่างพบว่า ปัจจัยผลักดันจากประเทศพม่า ที่ทำให้คนพม้าย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองไทย เนื่องจาก ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับชนกลุ่มน้อย เป็นผลทำให้รัฐบาลเกณฑ์ประชาชนเพื่อไปปราบปรามชนกลุ่มน้อย พร้อมทั้งใช้ความรุนแรงเพื่อยุติปัญหา ,ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาเงินเฟ้อที่ไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาแพง,ปัญหาทางด้านสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะมีปัญหากับรัฐบาลพม่า เพราะรัฐบาลพม่าต้องการกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ให้กลายเป็นคนพม่าโดยสมบูรณ์

2) ปัจจัยดึงดูดจากประเทศไทย

จากผลการศึกษาที่ผ่านมา ทั้งของ ศรีนคร วงศ์ใจ (2543) ,วีรชัย ศาสตราศรี (2542) และเกรียงศักดิ์ ผ่องโสมณ (2544) ต่างพบว่า ปัจจัยดึงดูดจากประเทศไทยที่ทำให้แรงงานพม่าย้ายถิ่น เช่น ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยทำให้ประเทศมีความต้องการแรงงานเป็นอย่างมาก , ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะงานที่ใช้ความรู้ต่ำ อันตรายสูง (danger) งานหนักยากลำบาก (diffical) และงานสกปรก (dirty) , การมีเครือข่ายเครือญาติทำงานอยู่ในประเทศไทย

3) อุปสรรคระหว่างกลาง

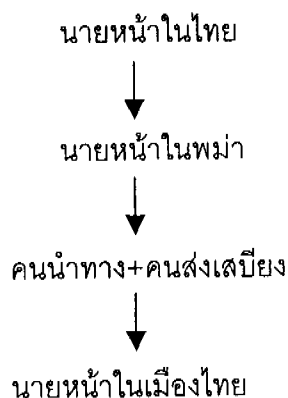
จากผลการวิจัยที่ผ่านมา งานเขียนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามลดอุปสรรคระหว่างการเดินทาง เช่น งานวิจัยเรื่องเครือข่ายแรงงานพม่าผิดกฎหมายในประเทศไทย ของ โกสินธ์ บุญสร้าง (2546) โดยจุดเน้นของงานชิ้นนี้ ก็คือ มุ่งสะท้อนให้เห็นถึงขบวนการแรงงานข้ามชาติ ที่คอยให้ความช่วยเหลือในระหว่างการเดินทางของแรงงานพม่าจนกระทั่งสามารถย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองไทยได้

โกสินธ์ มองว่าท่ามกลางความเจริญทางด้านเทคโนโลยี บุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือแรงงานต่างด้าว จะไม่ได้เป็นการช่วยเหลือในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน แต่จะเป็นการช่วยเหลือซึ่งแลกเปลี่ยนกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และมีบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติหลายกลุ่ม เช่น นายทุน (ผู้ประกอบการ มีความต้องการแรงงาน) นายหน้าผู้ค้าแรงงานไทย นายหน้าผู้ค้าแรงงานพม่า และแรงงานผิดกฎหมาย เป็นผลทำให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานพม่ากลายเป็น "อุตสาหกรรมแรงงาน" ข้ามชาติ

เมื่อบุคคลที่ช่วยเหลือผู้ย้ายถิ่น มีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นผลทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำภายในขบวนการแรงงานข้ามชาติ โดยบุคคลแต่ละคนต่างมีสถานภาพ และหน้าที่ ของตนเอง เช่น นายทุน (จุดเริ่มต้นของขบวนการ) มีความต้องการแรงงาน โดยกำหนดจ่ายเงินค่าหัวให้แก่ นายหน้าผู้ค้าแรงงาน แล้วให้นายหน้าเข้าไปรับแรงงานพม่าเข้ามาในประเทศไทย ขณะเดียวกันนายทุนฝั่งไทยจะมีการติดต่อเชื่อมโยงกับนายหน้าในฝั่งพม่า เพื่อให้ นายหน้าฝั่งพม่าทำหน้าที่ชักชวนคนพม่ามาทำงาน เมื่อมีคนพม่าที่ต้องการเดินทางเข้ามาทำงานในเมืองไทย นายหน้าฝั่งพม่าก็จะส่งบุคคลเหล่านี้ข้ามชายแดนมายังฝั่งไทย โดยจะเริ่มทยอยส่งแรงงานเข้ามาเป็นชุด ๆ ชุดละ 10-30 คน เส้นทางที่ใช้ก็คือเดินเส้นทางในป่าเป็นหลักเพื่อหลบหนีเจ้าหน้าที่ของรัฐ และจะเดินทางในเวลากลางคืน เวลากลางวันจะพักผ่อนตามจุดพัก ในระหว่างเดินทางของแรงงานพม่าผิดกฎหมาย นายหน้าจะจ้างคนนำทางหรือผู้นำที่มีความชำนาญภูมิประเทศ จ้างรถยนต์ จ้าง

เรือหาปลาหรือเรือยนต์ เพื่อทยอยส่งแรงงานออกมาเป็นทอด ๆ โดยมีผู้ส่งเสบียงคอยส่งอาหารให้ตามจุดพักต่าง ๆ หลังจากมาถึงเมืองไทยก็จะมีนายหน้าคนไทย ทำหน้าที่ในการประสานงานต่อในไทย ตั้งแต่เรื่องการติดต่อที่พัก จัดหาถรับจ้าง ติดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและสถานที่ประกอบการ เป็นต้น

จากงานของ โกสินธ์ บุญสร้าง สามารถที่จะสรุปขบวนการแรงงานข้ามชาติ ออกมาเป็นขั้นตอน ดังนี้

ดังนั้นจากงานเขียนขึ้นของโกสินธ์ บุญสร้าง จึงอาจกล่าวได้ว่าขบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ที่คอยให้ความช่วยเหลือแรงงานพม่า จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยลดอุปสรรคระหว่างประเทศต้นทาง และประเทศปลายทางให้สะดวกและง่ายขึ้น เป็นผลทำให้มีปริมาณผู้ย้ายถิ่นเข้ามาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากกรอบแนวคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า เพื่อสาขามอญในครั้งนี้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์เกี่ยวกับกระบวนการย้ายถิ่นของคนมอญว่า คนมอญเหล่านี้มีกระบวนการย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยอย่างไร

แนวคิดและผลงานวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

การย้ายถิ่น เป็นการเคลื่อนที่ของประชากรในทางพื้นที่ กล่าวคือ เป็นการเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งอย่างถาวร ตัวอย่างเช่น คนที่อยู่ในประเทศหนึ่งย้ายไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอีกประเทศหนึ่ง (พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2532:230) คำ

ว่า "ถิ่น" นอกจากจะหมายถึงบริเวณในเชิงภูมิศาสตร์แล้ว อีกแง่หนึ่งยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมของบริเวณนั้น ๆ ที่มีความแตกต่างจากถิ่นอื่น ซึ่งแต่ละถิ่นจะมีรูปแบบความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตที่เฉพาะเจาะจงภายในถิ่นนั้น ๆ

ดังนั้น เมื่อมีการย้ายถิ่นเกิดขึ้นนั้นก็หมายความว่า กระบวนการที่ต่อเนื่องจากกระบวนการย้ายถิ่นนั้นก็คือ การเกิดขึ้นของการจัดระเบียบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบทางด้านสังคม เช่น การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ความสัมพันธ์ในสังคม และการจัดระเบียบทางด้านวัฒนธรรม เช่น รูปแบบการใช้ภาษา ตลอดจนการจัดระเบียบในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้สามารถปรับตัวให้อยู่รอดในท้องถิ่นปลายทางได้

ในการศึกษาการปรับตัว ตลอดจนผลสำเร็จของการปรับตัวไปถึงขั้นการกลืนกลาย และการบูรณาการของผู้ย้ายถิ่นนั้น มีมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง 3 มโนทัศน์ คือ การปรับตัว (Adjustment) การกลืนกลาย (Assimilation) และการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ในบางครั้งอาจมีการใช้ปะปนกัน ทั้ง ๆ ที่ความหมายที่แท้จริงของทั้ง 3 มโนทัศน์ล้วนมีความแตกต่างกัน อยู่ กล่าวคือ

การปรับตัว (Adjustment)

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น เป็นภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ผู้ย้ายถิ่นต้องมีการเปลี่ยนจากบรรทัดฐานที่เคยถือปฏิบัติในสถานะหนึ่ง ไปสู่อีกอย่างหนึ่ง ผลจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้เกิดภาวะกดดันและความเครียดทั้งในด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สังคมต่อผู้ย้ายถิ่น ดังนั้นผู้ย้ายถิ่นแต่ละคนจึงต้องพยายามที่จะดำเนินชีวิตในท้องถิ่นที่ตนย้ายเข้าไป ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมนั้น ๆ ในลักษณะที่สร้างความพึงพอใจให้เกิดแก่คนเหล่านั้น ทำให้ความต้องการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ของตนได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ โดยตนสามารถรับผิดชอบในบทบาทที่สำคัญของตนได้อย่างสมบูรณ์ และสามารถที่จะคงไว้ซึ่งลักษณะของตน ตลอดจนความมั่นคงในตัวเอง (Jansen 1960:117)

การกลืนกลาย (Assimilation)

เป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลจากหลายวัฒนธรรมมาอยู่รวมกัน และมีการผสมกลมกลืนแบบการดำเนินชีวิตบางประการของแต่ละฝ่ายเข้าด้วยกัน ซึ่งภายในกระบวนการกลืนกลายนั้น Gordon ได้กล่าวไว้ว่า จะต้องผ่านขั้นตอนย่อย ๆ ถึง 7 ขั้นตอน (Gordon 1964:70-71) กล่าวคือ

1. การกลืนกลายทางวัฒนธรรมหรือทางพฤติกรรม มีศัพท์เฉพาะว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) จะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางวัฒนธรรม ไปสู่วัฒนธรรมของสังคมในท้องถิ่นปลายทาง

2. การกลืนกลายทางโครงสร้าง (structural assimilation) เป็นขั้นตอนการยอมรับให้เป็นสมาชิกในสมาคม สโมสร หรือสถาบันในระดับท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง

3. การกลืนกลายด้านการสมรส หรือการกลืนกลายทางชีวภาพ (amalgamation) ในขั้นนี้คนในสังคมจะแต่งงานกันระหว่างกลุ่มอย่างแพร่หลาย

4. การกลืนกลายด้านเอกลักษณ์ (identificational assimilation) ผู้ย้ายถิ่นจะมีความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกของสังคมเจ้าของถิ่นอย่างเต็มที่

5. การกลืนกลายในระดับทัศนคติ (attitudinal assimilation) ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นจะปราศจากความอคติ

6. การกลืนกลายในระดับของการยอมรับในพฤติกรรม (behavioral assimilation) ขั้นตอนนี้ผู้ย้ายถิ่นจะปราศจากการถือเขาถือเราอีกต่อไป

7. การกลืนกลายในระดับพลเรือน (civil assimilation) เป็นขั้นตอนที่ผู้ย้ายถิ่นจะไม่มี ความขัดแย้งด้านค่านิยมและอำนาจอีกต่อไป

จากกระบวนการกลืนกลายข้างต้น จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางวัฒนธรรมเดิมที่ติดตัวมา ไปสู่วัฒนธรรมของท้องถิ่นปลายทาง จนกระทั่งในท้ายที่สุดก็จะไปสู่ภาวะของการผสมผสานในระดับพลเรือน นั่นก็หมายความว่า ภาวะของความแตกต่างระหว่างผู้ย้ายถิ่น กับคนภายในท้องถิ่นดั้งเดิมได้หมดสิ้นไป จนกลายเป็นกลุ่มเดียวกัน

การบูรณาการรวมหน่วย (Integration)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2532 (2532:193) ได้อธิบายไว้ว่า เป็นการรวมหน่วยที่แยกกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกลายเป็นสิ่งรวมใหม่ขึ้นมา ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากผลรวม ที่เกิดจากการบวกส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น การรวมชนเผ่าต่าง ๆ เข้าเป็นประชาชนเดียวกัน วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการผสมผสานกลมกลืนของชนเผ่าเหล่านี้ จะมีคุณลักษณะใหม่ของตัวเองขึ้นมา และส่วนของวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจะมีความแนบแน่นเข้าด้วยกันเป็นอย่างดี

แม้ว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นทั้ง 3 มโนทัศน์จะมีความหมายต่างกัน แต่จะมีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ โดยมีนักวิชาการที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของทั้ง 3 มโนทัศน์เหล่านี้ เช่น ฮอฟซอมเมอร์ (Hoffsommer) ได้กล่าวว่า เมื่อผู้ย้ายถิ่นได้ย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในถิ่นใหม่ ระยะเวลาของการใช้ชีวิตในถิ่นใหม่นั้น ผู้ย้ายถิ่นจะต้องมีการปรับตัวตนเองก่อนเสมอ ส่วนการกลืนกลายจะเป็นกระบวนการระยะยาวที่เกิดขึ้นภายหลังและค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งเหตุผลที่ทำให้การปรับตัวเกิดขึ้นก่อน เนื่องจากการปรับตัวต้องอาศัยปัจจัยภายในตัวของผู้ย้ายถิ่นเอง ส่วนการกลืนกลายนั้น ต้องอาศัยการปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้ที่อยู่ในเมืองเดิม ถ้าผู้ย้ายถิ่นคนเดียวไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ จึงทำให้การกลืนกลายมีกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ยาก และซับซ้อน (Hoffsommer 1958 อ้างถึงในเนาวรัตน์ ชินภาส 2542:16)

จากแนวคิดเชิงทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าภายในกระบวนการปรับตัว ตลอดจนการกลืนกลาย และการบูรณาการของผู้ย้ายถิ่นนั้น จึงเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน โดยจะต่างกันที่ระดับของความสามารถในการปรับตัวเข้ากับถิ่นปลายทางเท่านั้น กล่าวคือ การปรับตัวส่วนบุคคลถือได้ว่าเป็นขั้นเริ่มแรก ในการปรับเปลี่ยนตัวเอง เมื่อผู้ย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในถิ่นใหม่ และหลังจากผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวเองได้แล้ว ผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับถิ่นใหม่ได้ดีก็สามารถเข้าสู่การกลืนกลายคนภายในท้องถิ่นใหม่ได้ ซึ่งสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลนั้นสามารถกลืนกลายได้สำเร็จ ก็คือ มีการแต่งงานระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับคนในท้องถิ่นใหม่ แต่ถึงแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะสามารถกลืนกลายเข้ากับท้องถิ่นใหม่ได้แล้ว นั้นก็ไม่ได้หมายความว่าผู้ย้ายถิ่นจะสามารถกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับท้องถิ่นใหม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากยังมีความแตกต่างกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับเจ้าของถิ่นเดิมอยู่ ถ้าเมื่อใดผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวจนกระทั่งไม่มีความแตกต่างกันระหว่างผู้ย้ายถิ่น และเจ้าของถิ่นเดิมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นั้นก็หมายความว่าผู้ย้ายถิ่นสามารถบูรณาการเข้าสู่ท้องถิ่นปลายทางได้สำเร็จ

สำหรับการศึกษาการปรับตัวของแรงงานพม่า เชื้อสายมอญในครั้งนี้ จะมุ่งเน้นไปที่การศึกษาการปรับตัว (Adjustment) ของคนมอญ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนตัวเองในขั้นเริ่มแรกหลังจากมีการย้ายถิ่นเกิดขึ้น โดยผู้วิจัยจะเน้นศึกษาถึงการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต ในเรื่องต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

จากการปริทัศน์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องการปรับตัวของแรงงานพม่า เชื้อสายมอญโดยตรง ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นผลงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับ

ตัวของแรงงานพม่าโดยรวมทุกเชื้อสาย เช่น ผลงานวิจัยของลือชัย วงษ์ทอง (2539) และวันเพ็ญ วอกลาง (2541) และวรรณิ์ ตั้งเสาวภาคย์ (2543)

ซึ่งผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ชาวพม่ามีการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี ทั้งการปรับตัวทางด้านอาชีพ และการปรับตัวเรื่องค่าใช้จ่าย กล่าวคือ ในส่วนของการปรับตัวทางด้านอาชีพ แรงงานพม่าที่เข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกจะสามารถปรับเปลี่ยนในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี ซึ่งเห็นได้จากเมื่อเข้ามาในเมืองไทยตอนแรกจะประกอบอาชีพทางภาคการเกษตร แต่เมื่ออยู่เมืองไทยนานเข้าก็ได้เปลี่ยนอาชีพจากการทำงานจากภาคการเกษตร ไปสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร

ส่วนการปรับตัวในเรื่องค่าใช้จ่าย แรงงานพม่าส่วนใหญ่สามารถปรับตัวได้เป็นอย่างดี สังเกตได้จาก สามารถมีเงินเหลือส่งกลับไปบ้านในประเทศพม่า ขณะเดียวกันก็สามารถเก็บออมได้ ซึ่งการออมที่เกิดขึ้นอาจจะอยู่ในรูปแบบของการซื้อทองเก็บไว้

ในขณะที่การปรับตัวทางสังคม และวัฒนธรรม ชาวพม่าจะสามารถปรับตัวได้ช้ากว่า การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ โดยผลการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวทางสังคมที่ผ่านมาของลือชัย วงษ์ทอง (2539) วรรณิ์ ตั้งเสาวภาคย์ (2543) และ วันเพ็ญ วอกลาง (2541) ต่างมีข้อค้นพบคล้ายกันว่า ผู้ย้ายถิ่นชาวพม่าสามารถปรับตัวเข้ากับสังคม และวัฒนธรรมใหม่ได้ แต่ต้องใช้ระยะเวลาาน กล่าวคือ ชาวพม่าจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับคนไทยอย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถพูด ฟัง ภาษาไทยได้ และมีความสนิทสนมกับคนไทย พร้อมทั้งมีเพื่อนเป็นคนไทยจำนวนมาก ขณะเดียวกันชาวพม่าก็ยังได้รับความยอมรับจากคนไทย ให้สามารถทำงานร่วมกัน โดยไม่มีการรังเกียจกัน และเมื่อมีงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานเข้าพรรษา งานบวช วันพระ ชาวไทยกับชาวพม่าก็จะมี การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีด้วยกัน

ส่วนประเด็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม ลือชัย วงษ์ทอง (2539) พบว่า ชาวพม่าบางคน มีการกลืนกลายเข้ากับคนไทย โดยผ่านการแต่งงานระหว่างชาวไทยกับชาวพม่า ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายชาวไทยแต่งงานกับผู้หญิงพม่า มากกว่าผู้ชายพม่าแต่งงานกับผู้หญิงไทย

เงื่อนไขที่เอื้อต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

ในการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นนั้น ผู้ย้ายถิ่นจะสามารถปรับตัวได้ดีมากน้อยแค่ไหน มีกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการปรับตัว นั่นก็คือ การมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนสนิทในถิ่นปลายทาง ทั้งนี้เนื่องจากญาติ หรือเพื่อนสนิทจะเกี่ยวข้องกับการมีโอกาสเข้าไปติดต่อสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นปลายทางภายหลังการย้ายถิ่น รวมทั้งมีข้อแตกต่างในการปรับตัวระหว่างผู้ย้ายถิ่นโดยลำพัง กับผู้ย้ายถิ่นที่นำครอบครัวไปด้วย ซึ่งจากงานวิจัยของ Reiger, Junh.H. and Allen J.

Becgle(1974) ที่ศึกษาพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ไปพร้อมกับญาติ เพื่อนหรือเข้าไปอยู่กันในกลุ่มของครอบครัวใหญ่ ประกอบกับในท้องถิ่นปลายทางนั้นมีผู้ย้ายถิ่นมาจากท้องถิ่นต้นทางเดียวกันเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วไม่มีเพื่อนสนิทเป็นคนพื้นเมือง การปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่นใหม่จะมีไม่มากนัก เพราะผู้ย้ายถิ่นอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก และมีลักษณะปิดตัวเอง คือมีความสัมพันธ์กับผู้ที่ย้ายมาจากท้องถิ่นเดิมกับตน มากกว่าติดต่อกับคนพื้นเมืองในท้องถิ่นปลายทาง

นอกจากเงื่อนไขของการมีญาติพี่น้อง หรือเพื่อนสนิทในถิ่นปลายทางแล้ว เงื่อนไขของความแตกต่างของวัฒนธรรมที่ติดตัวมากับผู้ย้ายถิ่น กับวัฒนธรรมของพื้นที่ปลายทาง ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวได้ดี กล่าวคือ ถ้าวัฒนธรรมดั้งเดิมของผู้ย้ายถิ่น กับวัฒนธรรมของพื้นที่ปลายทางมีความแตกต่างกันไม่มากนัก ก็จะทำให้เมื่อผู้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในถิ่นใหม่ ผู้ย้ายถิ่นก็ยังคงสามารถดำเนินชีวิตเหมือนตอนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิม โดยจะมีการปรับตัวน้อยมาก

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถจะนำแนวคิดเหล่านี้มาใช้เป็นกรอบในการอธิบายได้ดังนี้

- ในส่วนของประเด็นการย้ายถิ่น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการย้ายถิ่นของ Lee มาเป็นกรอบกว้าง ๆ ในการอธิบายการย้ายถิ่นของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เชื้อสายมอญ
- ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น จะนำมาเป็นกรอบในการศึกษาการปรับตัวในประเด็นด้านต่าง ๆ ดังนี้ เช่น การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านสังคม และทางด้านวัฒนธรรม